

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2010 GRUODŽIO 11 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 236 (44)

JEI SUPRASTUME, KO LAUKIAMA

Nors anądien per nelaimę „užsiroviau” ant kalėdinio „Coca – Colos” karavano šalia Prezidentūros, o Katedros aikštės prkartėlė, kol dar buvo be stogo ir be durelių, privertė krūptelėti, nes pasirodė siaubingai panaši į kartuves iš kino filmų ir t. t., sakau sau: tiek to. Piktintis, kad kažkas atėmė tikrąjį adventą ir kad nauji papročiai negailestingi seniesiems, tampa dar didesne banalybe negu piligriminės kelionės į prekybos centrus. Juk puikiai matyti, kad ne vienam gražu ir linksma. Būti džiaugsmo, tegu ir paties neįmantriausio, priešų? Ką pasakytų šv. Pranciškus, krėtęs fokusus ir baręs savo brolius dėl surūgusių fizionomijų? Vyskupas Juozas Tunaitis, rodos, seno kirpimo žmogus, šypsojosi it kūdikis pasakodamas, kiek vaikų suguža prie eglutės po jo langais. Tai iš tiesų stipru.

Bet ir ne vien dėl pradžiugintos vaikystės. Kas jau čia galėtų prisiekti esąs tikras, kurioje pusėje stovi pats advento ir Kalėdų kaltininkas? Kad jis meiliai apkabina ir laimina visus, kurie tris savaites bus kupini rimties bei susikaupimo, o visiems ne laiku besilinksminantiems rengia baisų kerštą? Jeigu pasitelktume Evangeliją, tektų prisiminti, kad jam nelabai terūpėjo, ar kruopščiai laikomasi „protėvių padavimo”. Ir tradicines šventes Jeruzalėje jis nuolat sugėdavo kaip nors sugadinti, pakreipti ne ten, kur reikia.(...)

Panašiai kyla grėsmė susmulkėti ir mūsų advento šūkiui „Taisykite Viešpačiui kelią, ištiesinkite jam takus”, jeigu čia perskaitysime praktišką patarimą visai apsiukuoti prieš šventes, susitvarkyti savo religinius reikalus. Galbūt pranašas Izaijas ir manė, kad dangaus siūstas Gelbėtojas ateis raudonu kilimu. Gal ir Jonui Krikštytojui rodėsi, kad jo kieta askezė ištiesina Viešpaties takus. Bet vos tik pasirodys žadėtasis ir lauktasis, jo kelias per žemę neatitiks jokių žmogiškų prognozių. Bus einama netikėčiausiais vingiais, per duobes, per neparuoštas, neišgrazintas teritorijas. Evangelijose toks įspūdis daug dažnesnis negu informacija apie Viešpaties garbei surengtus paradus ir garbės sargybas. Tą jis pažadėjo tik laikų pabaigoje, kai ateis debesyje ir suklypdys visus prieš savo didybę.

Šiame neadventiško advento teisinime galima būtų pasigesti žodžio „atsivertimas”, vienodai priklausančio ir Jonui Krikštytojui, ir Jėzui. Žinios apie atsivertimą tikrai neperskaitys „Coca – Colos” sunkvežimių kolonoje ar net vaikelių džiūgavime prie eglutės.(...)

Gelbsti čia ne kas kita, o vien tik Jėzus. Paleistas Jono Krikštytojo numatytais takais, rūstybės ir bausmės maršrutu, kažin ar jis vėliau būtų užsiminęs apie avis, kurios klauso jo balso ir seka paskui jį. Neturėtume ir šv. Pauliaus, nes, nutrenktą nuo arklio prie Damasko vartų, jį turėjo praryti atsivėrusi žemė. Evangelinių ir kitokių pavyzdžių, kad Jėzaus atveju atsiverčiama į kai ką daugiau nei kumštis ir baimė pralošti, yra pakankamai. Ir visi jie koku nors būdu jo paties paruošti, išprovokuoti, privesti iki lemtingo taško. Čia nelabai pasitikima mūsų šūkių galybe. Kalėdiniam karavanui pakanka patrintuoti per garsiakalbius, kad atsirastų geidžiamas rezultatas. Jonui Krikštytojui pakako spustelėti, kad prie Jordano subėgtų dangaus keršto išsigandusi minia. Bet Jono buvo per maža. Mūsų tamsybės jau buvo prisišaukusios kitą pranašo Izaijo svajonę. Tą, kuris nenulauš palinkusios nendrės ir neužpūs rusenančio dagčio. Balsas dykumoje pasiliko dykumai. Visų žmonių išgelbėti siųstą Dievo Sūnų lydėjo nauji garsai ir judesiai.

Kodėl šiandien turėtume laukti ir ilgėtis ko nors kito? Net jeigu prakartėlėje vaidenasi mūsų pribaugtos Kalėdos.

Julius Sasnauskas
Iš knygos „Postilės”, 2009

Leonardas Gutauskas

Vytautas Karaciejus. Iš serijos „Jūros paslaptys” (2), 1998.

* * *

Viskas tavo valioj, viskas amžinai:
nuo pradžios tu mano soduos gyvenai,
tavo balso aš klausiaus tada,
kai manęs nebuvo, valanda,
kai tave išvydau, sidabru
švietė veidrodžiu ant sienos;
kas surinktų dulkes nuo plonyčių,
jau seniai nuvytusių žilvičių,
kai pajūriuos ūbauja sirenos?

Kitame numeryje:

- Lietuvos ateitininkijai – 100
- K. Girnius: Trys pamatiniai klausimai XX a.
- Kiti pranešimai

Redaguoja **Renata Šerelytė** rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja **Jonas Kuprys**

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1–as psl. **Julius Sasnauskas**. Jei suprastume, ko laukiama.
- 2–as psl. **Aldona Žemaitytė**. Garbė ir principai tarp dviejų pasaulių.
- 3–as psl. **Jolita Skablauskaitė**. Sado sindromas.
- 4–as psl. **Kęstutis Šatkauskas**. Smuikininkas Gariūnų turguje.
- 5–as psl. **Pranas Visvydas**. Trumpi dialogai su tupinčiais vaidiniais.
- 6–as psl. **Antanas Seibutis**. Martynas Yčas – apie savo tėvą ir dėdę.
- 7–as psl. **Poezijos ir gyvenimo paslaptis**.
- 8–as psl. **Renata Šerelytė**. Žalia.

Garbė ir principai tarp dviejų pasaulių

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Žmogaus garbingumui ir principingumui nėra nei sienų, nei apribojimų, kurie esą skiria politines ir ekonomines sistemas. Tai įrodo žmonės, kuriems nei prievarta, nei laisvė neatėmė asmens laisvės būti pačiu savimi.

Ši rudenį Lietuva (ir jos išeivija) neteko dviejų politikos žurnalistų. Viliaus Bražėno (mirė spalio 3 d.) ir Juozo Kojelio (lapkričio 11 d.). Sutapimas: abu išeiviai ne savo noru, o bėgdami nuo antrosios sovietų okupacijos. JAV jie praleido turiningiausias ir veikliausias gyvenimo metus, į nepriklausomybę atkūrusią Lietuvą grįžo jau senatvėje, bet visus stebino savo veiklumu ir energija iki paskutinio atodūsiu. Ir V. Bražėno, ir J. Kojelio asmenybės yra itin ryškios Lietuvos ir išeivijos žurnalistikos pasaulyje savo veiklumu, principingumu ir nenuilstama kova už pusšimtį XX a. metų okupuotos Lietuvos laisvę. Sovietmečio ideologų (beje, ir sovietinės spaudos kai kurių atstovų) jie buvo pašaipiai vadinami „laisvintojais“, matyt, nesitikint, kad Sovietų Sąjunga kada nors subyrės. O jie tikėjo. Ir savo plunksna bei žodžiu kovojo už greitesnę jos subyrėjimą ir nepriklausomos Lietuvos atkūrimą. Tai buvo idealistai, atkakliai tikėję blogio imperijos žlugimu, savo tautos prisikėlimu ir iš jos ištremtų vaikų grįžimu į Lietuvą. Abu ir grįžo nedvejodami, norėdami būti naudingi atsikuriančiai savo valstybei. Kaip jiems

Vilius Bražėnas

tai pavyko, jau kita kalba. Žinoma, jie per vėlai suprato, kad neraiš to, ką paliko, pasirinkdami savanorišką tremtį į Vakarus jaunystėje. Lietuvą, o pirmiausia jos žmones, jie pamatė jau nebe tą, kokia sapnavosi ir kokią mėgino prižadinti. Pusės amžiaus priespauda padarė savo, o perkeistą sąmonę, deja, nelengva atkeisti...

Ir vis dėlto jie nepuolė į pesimizmą. Visomis išgalėmis stengėsi veikti pagal savo patyrimą, fizines ir dvasines jėgas. Jie buvo stiprūs fiziškai (V. Bražėnas mirė eidamas 98-tuosius, J. Kojelis – 94-tuosius metus). Fizinę sveikatą palaikė dvasinis stabilumas, grindžiamas įsitikinimų grynumu ir sąžiningumu. Vilius Bražėnas buvo žinomas JAV amerikietiškoje ir lietuviškoje visuomenėje kaip garsus paskaitininkas, kovotojas prieš komunizmą ir globalizmą. Straipsnius į išeivijos ir amerikiečių spaudą ir knygas jis rašė pagautas idėjos,

kurią grindė ne tik teoriniais išvedžiojimais, bet ir praktiniais pavyzdžiais. Į Lietuvą jis neparsivežė turtų, gyveno kukliame blokiniame name bute Karoliniškėse, o kai jau nepajėgė vienas gyventi – Gerontologijos centre Vilniaus Baltupiuose. Jį, kaip oratorių, girdėjusius tiesiog stulbino galingas balsas, skambėjęs lyg Jericho trimitas. Tą balsą jis išsaugojo iki gilių senatvės. Kolegos žurnalistai gal prisimena jį, jau 95 metų sulaukusį, almanacho „Žurnalistika 2008“ pristatyme Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje, kai tuo galingu balsu su jaunatvišku maksimalizmu kalbėjo apie žurnalistiką ir žurnalistų vaidmenį visuomenės gyvenime.

Tai buvo tikras politinės žurnalistikos patriarchas – tvirtas savo įsitikinimais žmogus, grindžiantis savo įrodymus logiškais argumentais. Žurnalistas asketas, savotiškas vienuolis, kurio Dievas buvo Tėvynė, t. y. abu sandai sutilpo viename asmenyje. Nuo jaunystės prisiekęs skautas. Rašė į išeivijos spaudą (*Darbininką*, *Dirvą*, *Draugą*, *Tėviškės žiburius* ir kt.), taip pat į amerikietiškus laikraščius ir kitus leidinius. Rašė feljetonus ir, kaip minėjau, politinę publicistiką. Jo knygos „Sąmokslas prieš žmoniją“ išėjo trys leidimai, trečiasis leistas Lietuvoje, o „Nauja pasaulio santvarka“ buvo išleista jau Vilniuje. Kaip Sedos kautynių (1944 m.) dalyvis buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordinu.

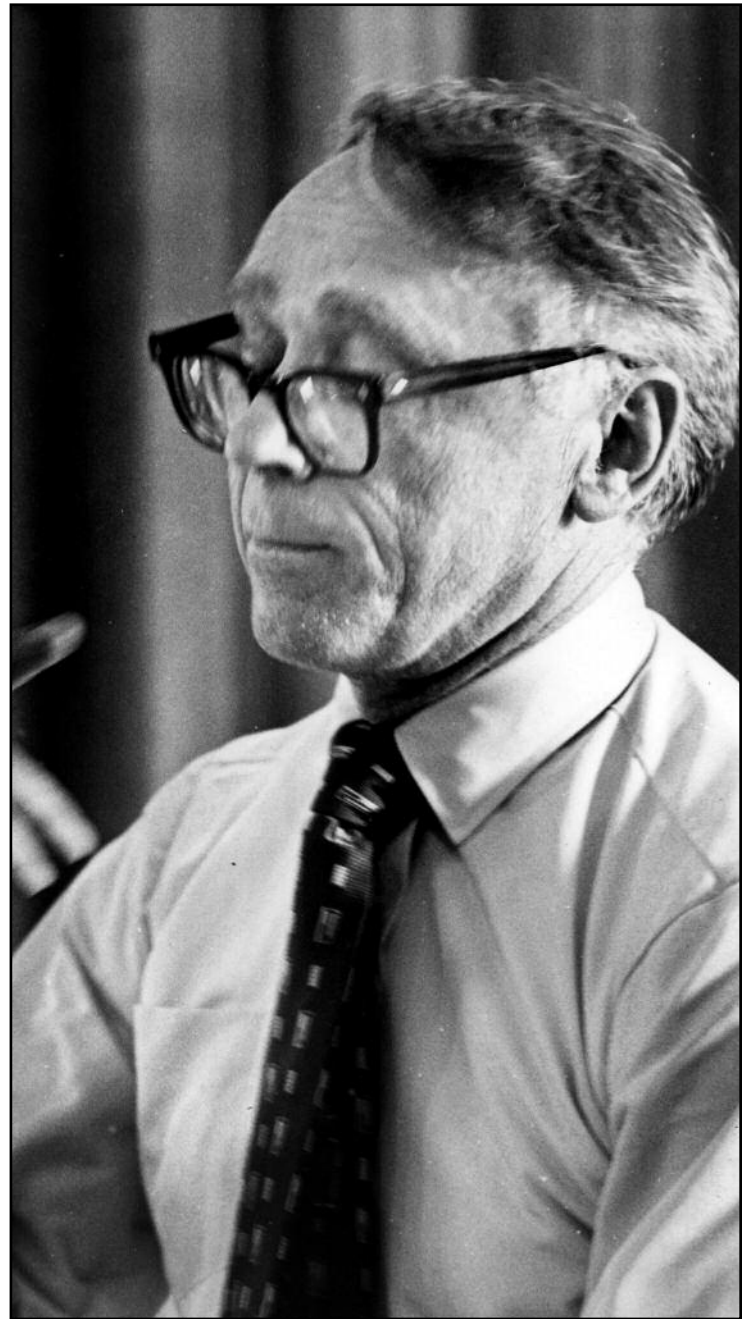
Juozas Kojelis (jo biografiniai duomenys suminėti šių dienų laikraščiuose ir internetiniuose portaluose) buvo asketiško veido, judrus, komunikabilus ir smalsus pasaulio politikams įvykiams žmogus. Tokį jį pirmą kartą pamačiau 1992 metais, kai Lietuvių fronto bičiuliai Vilniuje tarėsi dėl „Į laisvę“ fondo lietuviškai kultūrai ugdyti studijų savičių Lietuvoje. Tada sužinojau, kad jis ne tik pedagogas, Amerikos lietuvių visuomenės veikėjas, bet ir žurnalistas, buvęs Fronto bičiulių žurnalo „Į laisvę“ redaktorius. Jo redaktoriavimo metais žurnalas gyveno bene geriausias savo dienas. Žurnalistinės patirties sėmėsi iš frontininkų autoriteto prof. Juozo Ambrazevičiaus–Brazaičio, taip pat nenuilstamai rašydamas į išeivijos spaudą, ypač *Darbininką*, kurį globojo iki pat šio leidinio uždarymo Bostone.

Tai buvo nenuilstantis kovotojas ne tik per spaudą. Jaunystėje – antibolševikinės ir antinacinės rezistencijos dalyvis, paragavęs ir gestapo duonos. Išeivijoje ištraukė į daugybės lietuviškų organizacijų veiklą. Bet svarbiausi jam liko Lietuvių fronto bičiuliai ir „Į laisvę“ fondas, kurių likimu jau Lietuvoje gyvendamas rūpinosi iki paskutinių savo vėlyvos senatvės dienų. Buvo nepakantus melui ir išdavystei, griežtas polemistas, savo redaguotame žurnale ir kitoje išeivijos spaudoje plunksna kovėjis ne tik su sovietinės Lietuvos komunistinės ideologijos apologetais, bet ir su liberaliaja išeivių inteligentija, atsigręžusia „veidu į okupuotą Lietuvą“. Dėl to ne kartą buvo pakliuvęs į priešininkų stovyklos pašaipų taikiklį, bet nuo savo principų niekada neatsitraukė nė per sprindį. Antra vertus, naiviai tikėjo greitu nepriklausomos Lietuvos stojimusi ant kojų, buvo pa-

tiklus ir patirdavo skaudžių nusivylimų, apsirikęs kai kurių ano meto Sąjūdžio veikėjų demagogiškais išvedžiojimais, kai žodžiai skirdavosi nuo darbų. Jo paties žodis spaudoje buvo be priekaištų ir be kompromisų. Toks charakterio tiesumas ir kietumas gąsdino ne vieną kolegą, net jo bičiulius. Bet visi vertino jo asmenybės vientisumą. Jau gyvendamas Lietuvoje išleido dvi savo publicistikos knygas – „Iš nakties į rytą“ (1996), „Tarp rūpesčių ir vilties“ (2001).

Grįžęs į Lietuvą apsigyveno Kaune, kurį idealizavo kaip savo neramios jaunystės miestą. Iki paskutinių gyvenimo šioje ašarų pakalnėje dienų rašė atsiminimus, kurių išleidimu ar parengimu spaudai, matyt, pasirūpins artimieji... J. Kojelio metodiškas darbštumas ir atsakomybė už savo žodį buvo pavydėtinas reiškinys žurnalistikoje. Jis kaip kontrastas dabartinių žurnalistų darbui iškyla mūsų dienų žurnalistikos paviršutiniškume.

Atsisėdusi prie popieriaus lapo (ne prie kompiuterio, nes negaliu rašyti kompiuteriu teksto, kurį išgyvenu ne protu, o širdimi) atiduoti pagarbą šiems principingos ir doros žurnalistikos riteriams, ėmiau mąstyti, ką iš mūsų kolegų galėčiau apibūdinti panašiais epitetais. Deja... Laikraščiuose, interneto svetainėse, „bloguose“, televizijoje veltui ieškotum tokių idealistinių ir principingų nuostatų žurnalistų ir redaktorių. Gal juos veikia laiko ženklai, kaip dabar priimta sakyti? Gal nauji papročiai ir įpročiai iš mūsų spaudos ir kitos žiniasklaidos veja laukan teisingumą, etiką, padorumą ir sąžinę? Populiariųjų mūsų komentatoriai, man rodos, tėra gražbylingi gana tuščiaavidurių frazių, savotiško greitojo žurnalistinio maisto, vartotojai, kuriems iš tikrųjų neskauda širdies dėl mūsų valstybės likimo. Jiems rūpi kur kas asmeniškėsni ir žemiškėsni dalykai...

Juozas Kojelis

K. Ambrozaičio nuotr.

Smuikininkas Gariūnų turguje,

arba pamąstymai apie jaunosius humanitarus Alberto Zalatoriaus mirties metinėms artėjant

KĘSTUTIS ŠATKAUSKAS

Grudžio tryliktąjį sueina vienuolika metų, kai mirė Albertas Zalatorius – humanitaras, lituanistas, literatūros kritikas, ikūręs Pasaulio lituanistų bendriją, dalyvavęs „Santaros Šviesos“ suvažiavime, dėstęs University of Illinois at Chicago. Vargu ar rastume kitą žmogų, tiek jėgų atidavusį savo profesijai, taip nenuilstamai dirbusį lietuvių literatūros labui. Knygų sudarytojas, trijų monografijų ir dviejų kritikos knygų autorius turėjo nepaprastą likimo dovaną palikti neišdildomą išpūdį su juo dirbusiems ir bendravusiems. Niekur taip ryškiai tai neatsispindėjo, kaip jo darbe su studentais Vilniaus pedagoginiame universitete. 1991 metais išrinktas Lietuvių literatūros katedros vedėju, jis iki pat mirties studentams diegė meilę literatūrai, ugdė savarankišką mąstymą ir ragino niekada nebūti konformistais – ir literatūroje, ir gyvenime.

Į būsimą naujų mokytojų, apskritai humanitarų kartą profesorius žiūrėjo su viltimi – tai bus naujoji karta, išsilaisvinusi nuo visų sovietinio mąstymo varžtų, nesitaikstanti su nusistovėjusiomis normomis. Ši viltis atsiskleidė jo simbolinėje paskutinėje paskaitoje ketvirtakursiams „Smuikininkas Gariūnų turguje“ 1993–ųjų balandžio 30 d. Nors buvau bebaigias pirmąjį kursą, tada dar nežinojau, kodėl instinktyviai nuėjau paklausti tos paskaitos. Ne kartą paskaitos metu į studentus kreipėsi kaip į humanitarus, prof. Zalatorius mūsų, jaunosios kartos, padėtį nusakė pasitelkęs smuikininko Gariūnų turguje metaforą. Smuikininkas turi kelias galimybes: griežti Vivaldį ir nieko nepaisydamas tarnauti didžiai idėjai, parduoti brangų smuiką ir ramiai gyventi, užmiršti Vivaldį ir groti populiarias turgaus melodijas, klausantis, kaip krenta išmaldos pinigėliai. Tačiau yra ir ketvirtasis kelias: smuikininkas gali pakeisti vietą ir griežti ten, kur vaikšto kultūringesnė ir ambicingesnė publika. Paskaita buvo užbaigta

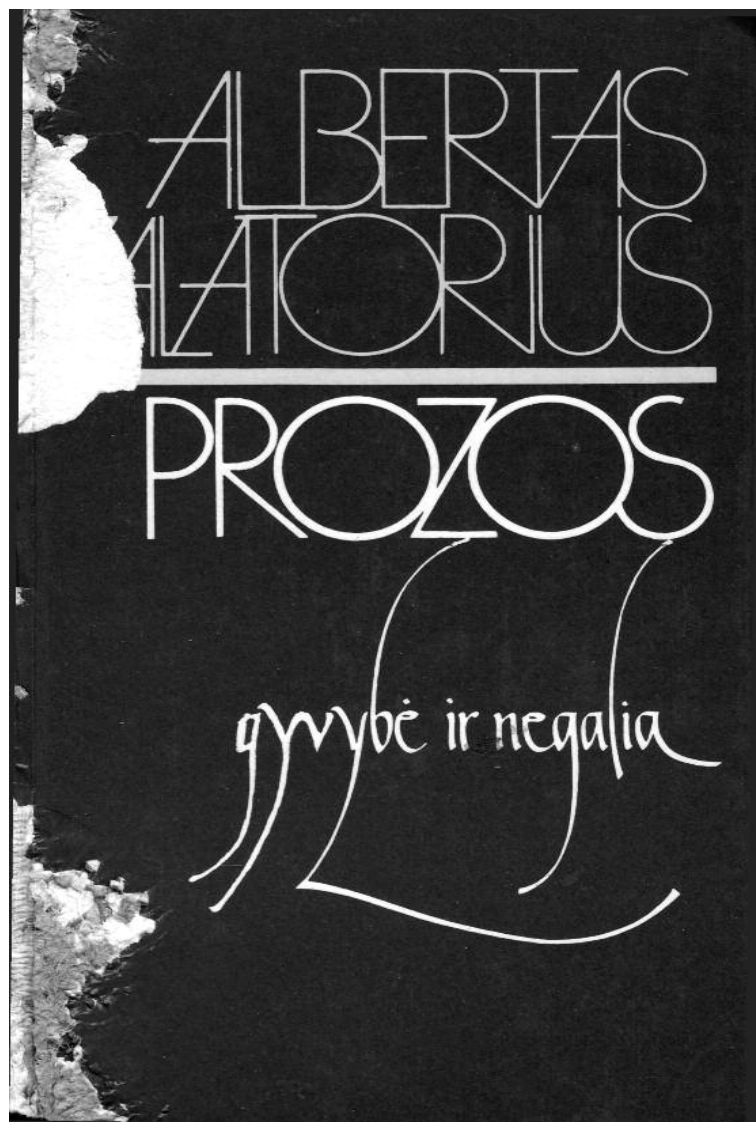
šiais žodžiais: „Netikiu, kad mano kartai pavyks įveikti humanitarų drovumo ir jų nuvertinimo barjerą, bet jūs privalėsite jį įveikti. Tuo bent jau norėčiau tikėti. Su viltimi lenkiuosi jūsų jaunystei.“ Šiais sunkiais, visam gyvenimui įsimintiniais žodžiais prof. Zalatorius dirigavo mums, studentams, su nerimu ieškojusiems, kaip išlaikyti savo orumą ir įgyta profesija praturtinti pasaulį.

Taigi praėjus septyniolikai metų nuo tos paskaitos ir vienuolikai metų – nuo profesoriaus mirties, ar mes, jaunoji humanitarų karta, įveikėme humanitarų drovumo ir jų nuvertinimo barjerą? Kokia vadinė paskaita jaunąją kartą ragino eiti tuo užsibrėžtu keliu? Ar išvis tokia paskaita yra? Mūsų kartai užsiangažavimą humanitarinei idėjai išlaikyti yra daug sunkiau, nes, skirtingai nuo senosios, neturime išorinės priežasties tą daryti. Lietuva nėra okupuota, niekas nepersekioja, negrasina. Lietuviškumas, humanitariniai mokslai vyresniajai kartai bent iš dalies buvo tapę pasipriešinimo sovietų okupacijai idėja. Mūsų karta neturi kam priešinti lietuviškumo, liekame su juo vieni. Tai yra daug sunkiau, nes vairuoti turime patys, be jokių ženklų, taisyklių ir išskirtinio pašalinių dėmesio.

Bendrą jaunųjų humanitarų padėtį dabar galima nusakyti ir kita, didžiūno ir jo dešimties tarnų metafora. Išeidamas didžiūnas kiekvienam tarnui davė po miną ir liepė verstis, kol sugrįš. Grįžęs šeimininkas pareikalavo apyskaitos. Vienas gražino dešimt minų, antras – penkias, dar kitas, bijodamas šeimininko, pinigą laikė suvyniojęs į skepetą. Pastarajam didžiūnas priekaištavo, kodėl jis nepaleido minos į apyvartą ir taip neužsidirbo palūkanų. Mes, lituanistai, kaip tie didžiūno tarnai, Viešpaties, žmonių ar dar kieno dėka turintys sugebėjimų, nuolat dirbame, investuojame ir galiausiai užsidirbame palūkanas, t. y. duodame konkrečių rezultatų: mokome vaikus, rašome straipsnius, knygas ir panašiai. Kiti laikosi to pinigėlio įsikandę, savo talentą užkasa giliai po žeme, keičia profesiją ir toliau sau gyvena patogų gyvenimą. Taip lengviau, daug lengviau, nes nereikia stengtis, nereikia rizikuoti, bijoti būti sukritikuotam, skaudžiai suklysti. Tad neabejoju, kad profesorius, sužinojęs, jog lituanistas mokytojo darbą iškeitė į senukų priežiūrą, uždirbdamas 740 dolerių per savaitę, būtų nepaprastai nusiminęs, nes literatūros kritiko, humanitaro darbas jam buvo šventas dalykas, pašaukimas gerame kūrinyje pažvelgti į žmogaus sielos gelmes. Taip profesinė degradacija ir savigarbos praradimas mūsų nykstančiai tautai yra itin skaudus faktas, nes humanitaras, neturintis asmeninės ir profesinės savigarbos, neturi gali-

1998 m. „Baltų lankų“ išleista „Literatūra ir laisvė“.

„Laiko ženklų“ paliestas A. Zalatoriaus veikalas – parankinė filologo knyga.

mybių įveikti humanitarų nuvertinimo barjerą, lietuvių literatūros iškelti į pasaulinį lygį. Kiek tokių miegančių, paskendusiu kasdienybės vartotojiškume, parsidavusių asmenybę žeminančiai egzistencijai? Kiek dėl tokios padėties neišaugo kavolių, zalatorių, šilbajorių ir galybė kitų lietuviškos minties milžinų?

Tik kurį laiką pagyvenęs Amerikoje, supratau, kad mano atėjimas į prof. Zalatoriaus paskaitą buvo pirmasis likimo sprendimas pažinti profesorių taip, kaip neteko pažinti jokiam kitam studentui. Juk teko ir per jo tėvelio laidotuves Saltoniškių kapinėse Vilniuje nešti kryžių, būti pakviestam studijuoti PLB Lituanistikos katedroje, galiausiai – kalbėtis apie literatūrą, visuomeninę Lietuvos padėtį Violetos Kelertienės bute dvidešimt šeštame aukšte, pro kurio langus kaip ant delno matei Mičigano ežerą, o toli į rytus, pietryčių horizonte, slypi juodžemis, priglaudęs Zalatoriaus mylimo Krėvės palaikus. Būtent tada, 1998-aisiais, liudijau, kaip profesorius kovojo su odos ir kraujo vėžiu. Jis labai apgailėstavo, kad jo sustingę pirštai neleido tęsti svarbiausio profesinio darbo – monografijos apie Vincą Krėvę (vėliau ją užbaigė rašyti Jūratė Sprindytė). Tuomet silpstančiam profesoriui rūpėjo ne tik baltųjų kraujo kūnelių kiekis, bet ir visuomeninė Lietuvos padėtis. Jis tikėjo, kad Valdo Adamkaus išrinkimas būtų reikalinga vakarietiško mąstymo atgaiva žmonių protams, tikėjo, kad Lietuvai reikia moralinio lyderio. Net ir chemoterapijos lašams lašant į prof. Zalatoriaus kūną, mačiau mylintį tėvą ir sąmoningos, originalios minties humanitarą, kuriam rūpėjo lietuvių literatūra, jos kritika ir jaunųjų humanitarų ateitis. Po metų, 1999–ųjų gruodžio tryliktą dieną, jau pavargo batutą laikiusios rankos. Su visam netekome nepaprasto žmogaus.

Ilsėkis ramybėje, Maestro. □

Trumpi dialogai su tupinčiais vaizdiniais

PRANAS VISVYDAS

Jeigu šiuo momentu mane kas paklaustų, koks bendras išpūdis, pamačius dailininkės Kristos Augius parodą, veikusią lapkričio 14 d., sekmadienį, Los Angeles Šv. Kazimiero salėje, atsakytiau: perdėm eklektiškas noras išsakyti vidinį polėkį į transcendentį. Paprasčiau tariant, tai jos įvairūs sielos lėksmas. Kai kam gal paslaptingas, bet man artimas ezoteriškai dailiai. Gražu, įvairu, kilnu, protinga. Tačiau nieko pritrenkiančio. Žiūrovai išliko sveiki. Su ateitininkų organizacijos kruopštumu bei vaišingumu surengta paroda.

Dalilė Polikaitienė nuoširdžiai sveikino tikrai gausiai susirinkusius ir pristatė jauną tapytoją, gimusią Vilniuje ir dabar gyvenančią Los Angeles mieste. Šioji trumpai apibūdino savo kūrybą. Paminėjo senelį, žymų lietuvių grafiką Paulių Augių. Prie scenos ant stalo pavartymui gulėjo stambi jo ilgametės kūrybos monografija. Viskas oriai derinosi su šviesia sekmadienio popiete. Ir jei antraštėje vartojau būdvardį „tupintis“, o ne „kabantis“, tai tik paryškinti jos paveikslų lakų paukščiųškumą, ištikimybę erdvei, gražiai aplinkai.

Įėjus į salę, dėmesį tuoj patraukė tvarkingas baltų stovų išdėstymas. Juk ir tam reikia architektoninio pojūčio. Ir patys kūriniai tvarkingai sukabinti ant tos baltumos, tvarkingai įreminti su šalia vos išžiūrimais pavadinimais anglų kalba. Perskaičiau ir bandai išversti į lietuvių kalbą. Irgi vertingas užsiėmimas tobulinti save dvikalbystėje.

Dailininkė yra baigusi psichologijos mokslus. Ir jos žmogaus *psichės* pažinimo sritis nukreipta į mūsų sąmonės gydymą. Terapija. Tam pasitarnauja savistaba, itin – sąlytis su menais. Galintiems matyti – su daile, ypač su vizionieriška, daugiareikšme, pakilia, paslaptinga. Gal ir prašau su sąvokomis, bet noriu pasakyti, koks svarbus menai yra pojūtis sveikai žmonių pusiausvyrai palaikyti. Tam

ir tie ant stovų tupintys kūriniai.

Kažkur užkišau parodoje paimtą atviruką, kur keliais sakiniiais nusakomos dailininkės meno gairės. Atsimenu „multidisciplinary art“. Taigi dailininkė užsiima įvairiomis disciplinomis grįstu menu. Technika mišri. Prisideda ir fotografijos nuovoka. Kad ir parodos pagrindinėje aliejumi tapytoje drobėje „Illuminata“. Čia iš nufotografuoto gražaus moters veido į kylančią paukštę intensyviai žvelgia akys. Viršuje veriasi švytintis ovalas. Plaukų papuošalas bronzinis. Apačioje – pailgi lapai. Iš moters sklinda spinduliai. Ir manyk, biologiškas žmogau, kad šioji puošni galva yra tik kūno viršutinė dalis. Taip, bet toje galvoje glūdi meditacija, fantazija, vizijos, pralenkiančios materiją. Kristos parodoje rodomas spalvingas jos darbų albumas „Sielos skrydis“.

Paklausiau, kaip išversti sąvoką „Peace of mind“. Mind – protas. Tad paveikslas vadintinas, spėju, „Proto ramybė“ ar „Minčių taika“. Jame tik žydra spalva, apačioje – balta plunksnelė. Krista sakė buvusi Indijoje. Šen ir ten matoma stipri indiško dekoratyvumo įtaka. Štai „Feniksas“ – liepsnojantis paukštis su detalai nutapytomis plunksnomis. „Laisvė“ – truputį kalvotas akiratis, apačioje iš juodos dirvos į melsvą skliautą veržiasi baltu lytė šakelė.

„Meilios moters“ – gėlės žiedas ir ant šakos tupi papūga. Šis paukštis turbūt dėl savo plunksnų gražumo jai artimas. Taip pat ir povų plunksnos, ir šydo plazdesys „Ištryškusiame džiaugsme“ – viksvų švytėjimas tįso su povu plunksna. „Tylioje širdyje“ plaka ritmingas povu plunksnų žerėjimas. „Fėjoje“ – pinasi žiedlapiai su šydo dvelksmu. Kad ir kaip būtų, šio rytietiško spalvų ir linijų džiuagesio yra ganėtinai. Tai jos stilius. Medvilniška šiluma. Įeinančius pasitinka visiškai žydra drobė su tupinčia balta pelėda.

Keli darbai – kitokios tematikos. Kad ir vienas, pavadintas „Karu ir meile“, verčia susimąstyti apie karčias žmonijos antinomijas. Arba didžiai pa-

radoksalus „Cunami meilė“, apglėbiantis pakrantę, ar „Nakties karys“, kuriame derinama spalvų ir formų sklaida. Ar vėl didoko formato „Dvasinga realybė“ – daug menanti, bet rodanti tik stuburą su griaučiais tamsiame fone.

Pabaigai praverstų paminėti geometrišką „Džiugesio žvaigždę“ – juodame fone baltomis linijomis grakščiai suvesta dešimtgalė figūra, tarsi snaigė. Prisipažinsiu, visada pajuntu lengvumą galvoje, žiūrėdamas į darniai nupieštą snaigę. Gamtoje juk tiek kerinčių pavidalų. □

Kai ant sienų tupi
vaizdiniai,
Tartum paukščiai tylūs
ir spalvoti,
Aš ir pats jaučiuosi
panašiai,
Daug labiau į aukštį,
nei į plotį
Pasidavęs. Ir dvejoj
imu –
Gal ne paukštis aš,
gal dešimtgalė
Snaigė, – o juk būti
šitaip gali
Kai tupi per dieną
tarp vaizdinių.
Parodos lankytojas

A. Šemberaitė. Keliaujančios žuvis, 2006.
Baltas molis, angobas, glazūros.

Iš kairės: Raimonda Kontrimienė su menininke Krista Augius.

Martynas Yčas – apie savo tėvą ir dėdę

Artėjant pagerbimo Šimpeliškiuose šventei

ANTANAS SEIBUTIS

(Pabaiga. Pradžia 2010 m. gruodžio 4 d. „Kultūroje“)

M. Yčas Taikos konferencijoje buvo Lietuvos delegacijos vicepirmininkas. Delegacijos sekretorius buvo kitas mūsų kraštiečių, kilęs iš Zizonių kaimo, Ernestas Galvanuskas. Jo įspūdžiai apie M. Yčą: „Pilno veido, nedidelių linksmų akių, drimba gan dideli ūsai, visados geros nuotaikos, pilnas jumoro, puikus anekdotų pasakotojas. Sėdimas sistemingas darbas – ne jo būdai. (...) Manė, kad politikas turi būti materialiai nepriklausomas, todėl pats valdžion sakėsi neišias, kol neturėsiąs bent milijono.“

***

Jonas Šliūpas su anūku Martynu Yču (g. 1917).

M. Yčas daug nuveikė ir evangelikų reformatų bažnyčios labui. Anot kunigo J. Šepečio, Martyno Yčo remiamas 1920 m. jis sumanė leisti naują religinį leidinį „Mūsų žodis“: „Atsakai: – Gerai būtų (leisti), bet iš kur imsime pinigų. Tada Yčas išmetė ant stalo 5 svarus sterlingų, kalbėdamas: – Štai, pirmam numeriui užteks.“ Tačiau pirmasis „Mūsų žodžio“ numeris pasirodė tik 1922 metų balandžio mėnesį Biržuose, jo redaktorius ir buvo M. Yčas, vėliau tas pareigas perėmė J. Šepetys.

Tais pačiais metais jis dalyvavo pasaulinės reformatų sąjungos kongrese Pittsburgu, JAV, kur buvo gauta ir materiali pagalba, užmegzti ryšiai su užsienio reformatais. Kita evangelikų reformatų veiklos sritis – kunigaikščių Radvilų giminės garsinimas. Tai ir I husarų pulko šefo Jonušo Radvilos pagerbimo iškilmės Kėdainiuose 1929 m. rugpjūčio 4 d., minint Kėdainių reformatų bažnyčios trečiąjį šimtmetį, tai ir 1931 m. birželio 28 d. Biržuose iškilingai atidengtas J. Zikaro sukurta Jonušo Radvilos biustas.

***

Kauno Vytauto Didžiojo universitete 1926–1936 m. veikė Evangelikų teologijos fakultetas, jo pirmasis dekanas – biržietis kunigas P. Jakubėnas. Prie visų šitų darbų svariai prisidėjo ir broliai Yčiai. 1928 m. už nuopelnus bažnyčiai fakultetas suteikė M. Yčui teologijos daktaro *Honoris Causa* laipsnį, jis paskirtas dėstyti bažnytinę teisę ir Bažnyčios organizaciją.

M. Yčas iškelia įdomų klausimą – kokio jo tėvas buvo pamaldumo? Ir atsako: „Tradicijas jis laikė stiprių visuomenės ir kultūros pamatu, iš to ir kilo jo nuoširdus prierašumas tėvų ir protėvių palikimui. Tačiau teologine metafizine prasme jis buvo religingas tiek, kad tikėjo nežinoma, niekad žmogaus protui nepasiekiamą galybę, Dievu vadinamą (...) Brolis Jonas labiau linko į pamaldumą, vienu metu net tikėjosi tapti kunigu.“

Grįžęs į Lietuvą, M. Yčas kandidatavo į Steigiamąjį Seimą, bet išrinktas nebuvo. 1921 m. jis atstovavo Lietuvos delegacijai derybose dėl sienos su Latvija nustatymo. Jis 1926 metų perversme nedalyvavo, bet, kaip sako sūnus, jam stipriai pritarė.

Anot sūnaus, M. Yčas „mėgo patogumą. Ke-

Profesorius Jonas Yčas (1880–1931).

liaudavo pirmąją klase ir apsigyvendavo geriausiose viešbučiuose. Yčo šeima Kaune sukūrė patriarchalinį vienetą su visokiomis tarnaitėmis ir slaugėmis. Vasarą šeima su baldais, bet be Martyno Yčo, išsikraustydavo Palangon. 1921 m. birželio 28 d. žinomi žmonės, tarp jų ir M. Yčas, įsteigė Lietuvių klubą, kurio tikslas – duoti užsienio svečiams progą susitikti su Lietuvos piliečiais. Faktiškai šis klubas tapo kortavimo buveine.

Be kortavimo M. Yčas retkarčiais medžiodavo antis ir kurapkas, kartą mėgino slidinėti, bet susilaužė koją ir po to fiziniu sportu nustojo domėtis.“

Atskira kalba – apie ekonominę M. Yčo veiklą. Grįžęs į Lietuvą, jis prisideda savo darbu ir iniciatyva prie septynių pramonės ir prekybos įstaičių. Dėl tos veiklos jis pradėjo nesutarti su uošviu J. Šliūpu, nes, kaip knygoje rašo M. Yčas, senelio investuoti pinigai ėmė tirpti dėl visokių Yčo „biznių“. Jis įkūrė nemažai įmonių, kurios vėliau žlugo, kaip kad Lietuvos garlaivių bendrovė.

Pati didžiausia ekonominė M. Yčo nelaimė – Prekybos ir pramonės banko žlugimas. Jo steigėjai 1919 m. gruodžio 12 d. buvo ir abu broliai Yčiai. 1925 m. paaiškėjo, kad bankas 1924 m. turėjo 2,977,223 litų nuostolių. 1936 m. buvo iškelta byla dėl banko sužlugimo, greta kitų kaltinamųjų buvo ir M. Yčas. Jis buvo pagal porą straipsnių pripažintas kaltu, bet dėl nusikaltimo senaties liko nebaustas.

1940 m. Lietuvą okupavus Tarybų Sąjungai, M. Yčas iš pradžių dar nesiryžo išvykti iš Lietuvos. Tik iš pažįstamų sužinojęs, kad tuoj prasidės suėmimai ir jis pats yra suimamųjų sąrašuose bei spaudžiamas šeimos, jis pasiekė tuo metu vokiečių valdomą Klaipėdą. Vėliau Karaliaučiuje sutiko irgi iš Lietuvos pasitraukusį sūnų Martyną, dar vėliau į Karaliaučių atvyko ir M. Yčo žmona su trimis dukromis.

Prasidėjo tremtinių kelionės – Berlynas, Barselona, Lisabona, Brazilija. Belaukiant Yčams laivo į New Yorką, 1941 metų balandžio 5 d. M. Yčą ištiko širdies smūgis. Jis palaidotas Rio de Janeiro Šv. Jono Krikštytojo kapinėse. Jo brolis Jonas mirė dar 1931 m. gruodžio 17 d. Buvo palaidotas senosiose Kauno kapinėse, kurios tarybiniais metais buvo išdraskytos, ir jo kapas nežinomas. □

Paminklo poetui Stanislovui Dagiliui atidengimo iškilmų dalyviai. Iš kairės: ketvirtas – Jonas Broga (uniformuotas), septintas – Jonas Šliūpas, devintas – kan. Juozas Tumas-Vaižgantas, Alfonsas Petrusis, dvyliktas – Leonas Bistras, už jo – Jokūbas Mikelėnas, plk. ltn. Edvardas Adamkavičius, Martynas Yčas. 1923 m. rugsėjo 2 d.

Poezijos ir gyvenimo paslaptis

Lidiją Šimkutę kalbina Jolanta Sereikaitė

(Pabaiga. Pradžia 2010 m. lapkričio 20 d. „Kultūroje“)

– **Kas Jus paskatino atvykti į sovietinę Lietuvą?**
 – Sužinojau apie sovietinėje Lietuvoje Vilniaus universiteto išeiviams rengiamus kursus ir labai užsidegiau pamatyti Lietuvą. Mano pirmoji viešnagė buvo septyniasdešimt septintais metais, Brežnevo laikais. Turiu prisipažinti, jei trumpam būčiau atvykusi, kažin ar būčiau norėjusi čia grįžti. Pirmą savaitę patyriau didžiulę depresiją. Kraštas buvo taip baisiai nualintas, žmonės gatvėse pikti, niūrūs, nemandagūs. Parduotuvėse ir restoranuose tekdavo ilgokai laukti, kol teiksis aptarnauti. Didžiulės eilės stovėdavo prie pagrindinių prekių, pavyzdžiui, prie tualetinio popieriaus. Nors ir dabar man daug kas nepatinka, pavyzdžiui, kaip atstatomas senamiestis, daug kičo, betvarkės, bet nepalyginsi su anais laikais. Stebiuosi, kaip kai kurie žmonės jaučia sovietiniam laikotarpiui nostalgiją. O juk žmonės tuo metu bijodavo viešai prasitarti. Prieš pasidalindami savo išgyvenimais, vesdavosi į parką ar kitur, norėdami būti užtikrinti, kad nėra klausymosi aparatų ar nepatikimų žmonių. Bet pabuvusi savaitę ir atmetusi visus tuos paviršutiniškus dalykus, stebėjau, kiek lietuviai toje priklausomybėje nuo Maskvos buvo pasiekę. Stebino mane jų žinių bagažas ir noras dalintis, ir aptarti įvairias knygas, kurias sunkiomis sąlygomis išsigydavo ir jomis dalindavosi. Tuo metu susipažinau su keliais poetais ir rašytojais prozininkais, aplankiau daug dailininkų dirbtuvių.

Būnant JAV Gintautas Vėžys mane skatino rinkti ekslibrius. Norėjau padėti lietuvių dailininkams, kad Australijoje būtų eksponuoti kaip lietuviai, o ne kaip rusai. Sukaupiau didoką meno rinkinį. Suorganizavau sėkmingų ekslibrių parodų, kurios buvo aprašytos australų vietinėje spaudoje, išleidau katalogus ir net svajojau įsteigti privačią meno galeriją, bet, aišku, buvo nelengva viską realizuoti. Užtat mūsų namai Adelaidėje tarsi meno galerija. Dailininkams siūsdavau daug meno knygų, kurių tais laikais Lietuvoje stigo.

– **Tikriausiai lankydamasi sovietinėje Lietuvoje jautėte ir nuolatinę KGB kontrolę?**

– Taip, man pristatė „angėlą sargą“, tikriau – sargę, kuri dažnai pasirodydavo kai kuriose mano viešnagėse, kur būdavo susirinkęs didesnis žmonių būrys. Pvz., pas Vildžiūnus, kur dažnai susirinkdavo menininkai. Tie kursai, aišku, buvo politiškai infiltruoti, bet buvo puiki proga pabūti Lietuvoje ilgesnį laiką, o ne tris dienas, kaip tais laikais buvo leidžiama, kai reikėdavo apsistoti prastuose viešbučiuose, bet mokėti, tarsi būtų penkių žvaigždučių. Užsienio studentams buvo draudžiama važiuoti už Vilniaus ribų. Buvome apgyvendinti universiteto patalpose. Vietiniai vengdavo net palydėti, nes reikėdavo pasirašyti knygoje.

Teko vėliau girdėti iš kai kurių žmonių, kaip jie tardomi KGB būdavo klausinėjami apie bendravimą su manimi ir kitais. Mums dėstytojai nuolat pasakodavo, kaip Lietuva buvo išvaduota iš fašistinės Vokietijos. Aišku, vežė ekskursijon į Devintąjį fortą, į ateistinį muziejų ir kitur. Žinojau, kad savo nuomonę geriau nutylėti, nes prieš metus iš Adelaidės atvykęs į tuos pačius kursus vyrukas buvo išprašytas. Kai grupę nuvedė į dabartinę Lukiškių (tuo metu Lenino) aikštę, jis bandė pajuokauti – paklausė vadovų, kodėl ten Smetona stovi rodydamas į Leniną. Po poros dienų jam teko išvažiuoti.

Nepaisant to, įvertinau Lietuvos padėtį ir pagarbiai žiūrėjau į atskirų žmonių pasiekimus. Vėliau ir aš patekau į nemalonę. Grįžusi parašiau savo įspūdžius, kurie buvo publikuoti *Akiračiuose* JAV. Rašinyje gyriau Lietuvą, nes žmonės man pasirodė labai informuoti, apsiskaitę, daug pasiekę, nepaisant sunkių sąlygų. Kai kurie veikėjai Australijoje prikišo, kad aš „paraudonavau“, bet ka-

L. Šimkutės poezijos skaitymai Vilniuje, A. Mickevičiaus bibliotekoje.

dangi parašiau, kad vis dėlto matoma, kad bet koks galutinis sprendimas priklauso nuo Maskvos, manęs nepriėmė pakartoti tų kursų, kai pateikiau kitą prašymą. Tik po dešimties metų, 1987 m. vėl į juos patekau, kai padėtis pradėjo lengvėti, o vėliau gimė Sąjūdis.

– **Jūs daug keliavote po pasaulį dar tais laikais, kai nebuvo tokio masinio turizmo. Papasakokite apie savo keliones, ko Jūs ieškojote kitose šalyse?**

– Keliavau, stengiausi pamatyti, pažinti, suprasti. Būdamą įvairiuose kraštuose norėjau suprasti tenykštę kultūrą, įsigyti senovinės, tradicinės kitų tautų muzikos ir susipažinti su jų literatūra. Atsimenu, į Egiptą važiauvau su grupe ir pasilikau, nes norėjau nuvykti į Aleksandriją. Tuo metu mėgau Kavafio poeziją. Norėjau užkopti į Sinajaus kalną, panardyti Raudonojoje jūroje, paplūdiriuoti Negyvojoje jūroje. Taigi vietiniu autobusu kartu su vištomis ir žmonėmis, su kuriais nesikalbėjau, nuvažiauvau prie Sinajaus kalno. Taip keliaujant galėjai pajusti tų žmonių charakterį, jų gyvenimo būdą. Viena užkopti į Sinajaus kalną ne-drįsau dėl klaidžiojančių beduinų, tad prisijungiau prie vienos poros iš Vokietijos ir užkopėme kartu. Viršūnėje patyriau nuostabų išgyvenimą, užtikau vienuolius, giedančius grigališkuosius choralus besileidžiant saulei. Tai buvo vienas iš stipriausių mano dvasinių išgyvenimų. Pasijutau tarsi tirptanti toje aplinkoje, susilieianti su ja. Šis potyris priminė išėjimą iš kūno. O būdamą Luxore užtikau Nagibo Mahfouzo prozą anglų kalba. Nors tuo metu jis nebuvo žinomas Vakaruose, supratau jį esant puikų rašytoją. 1988 m. jis laimėjo Nobelio premiją. Jis buvo aklas, sėdėdavo vis toje pačioje Kairo kavinėje ir stebėdavo praeinančių gyvenimą, kurį aprašė savo novelėse. Jei keliaudavau su grupe atskirose valstybėse (esu aplankiusi maždaug 40 kraštų), dažnai atsiskirdavau nuo grupės, klaidžiodavau viena ir aptikdavau visokių keistų vietų, šventyklų, griuvėsių, vienuolynų bei nuošalių namelių, kuriuose gyveno atsiskyrėliai.

Kadaise, viešėdama pas M. Gimbutienę, aptikau gnostikų tekstus Nag Hammadi tekstų ištraukose: „Griaustinio tobulas balsas“ „Parabola“ žurnale. Mane itin sukrėtė ši poema – išverčiau į lietuvių kalbą (publikuotas 1992 m. „Poezijos pa-

vasario“ almanache), nepaisant to, kad reikėjo versti iš anglų kalbos, o ne originalo. Būdamą Egipte, sumokėjau dvidešimt dolerių, kad mane nuvežtų į Nag Hammadi, tai 80 km nuo Luxoro miesto. Norėjau pajusti tą energijos lauką, kur buvo atkasti tie gnostikų tekstai. Išivaizduokite, viena moteris, su arabu. Pakliuvau į pavojingą padėtį. Kelionėse patyriau visokių pavojingų situacijų, bet, ačiū Dievui, man jos baigėsi gerai, nors galėjo visko būti. Labai mėgau persų poetą Rumi. Kai jo poeziją užtikau, jis nelabai buvo žinomas Vakaruose. Mano kelionės į Turkiją tikslas (tiksliau, gal vienas iš tikslų) buvo nuvažiuoti į Konijos miestą, kur įsteigtas jo muziejus. Ten pirmą sykį išvydau šokančius dervišus, išgirdau „ney“ (panašumą turinti į fleitą) muzikos nuostabius garsus. Turkijoje daug kur apkeliavau. Nuvažiauvau į Čatal Chiuką, seniausią neolitinį miestą (7500–4700 pr.m.e.), kuris buvo atkastas 1950 m. Daug ten atrastų dalykų išvydau Ankaros muziejuje. Paskirose vietose teko pamatyti nuostabių freskų, namų sienų tapybos ir meno kūrinių. Ir kitose valstybėse daug pamaciau, patyriau begalę nuotykių.

– **Nors gyvenate Australijoje, tačiau paskutinius, berods, šešerius metus kasmet atvykstate į Vilnių, kur turite ir savo butą.**

– Nedidelį butą Vilniuje nusipirkau, kai išėjau į pensiją baigusi profesinį darbą, nors vyras bandė atkalbėti, primindamas sunkumus, su kuriais neišvengiamai susidursiu. Ir, aišku, susiduriu. Labai džiaugiuosi turėdama savo erdvę, kuri labai patogioje vietoje, taip, kad beveik visur galiu nueiti pėsčiomis.

– **Ką Jūs pastebite dabartinėje Lietuvoje, kokius procesus joje matote? Ir ką pasakytumėt apie menininkus ir kūrybą?**

– Nenoriu įsileisti į ilgas diskusijas. Lietuvoje yra daug įdomių poetų, menininkų ir kompozitorių. Daug kas čia patinka ir nepatinka. Prieš porą metų, kai buvau Poetiniame rudenyje, Druskininkuose, apstulbau nuo poetų elgesio. Buvo suruoštas jaunų poetų eilių skaitymas, kuriame dalyvavo didelis būrys vietinių klausytojų. Po jų pradėjo

RENATA ŠERELYTĖ

Mes, lietuviai, labai didžiuojamės, kad likome paskutiniai pagonyš Europoje – ir vis per tuos neįbrendamus miškus ir brūzgynus. Jau Daukantas rašė, kad lietuviškų girių takais tik pakinkytas šuva prasibrautų, taigi kyla natūrali išvada, kad kultūra ir civilizacija nepraeis, nebent nukristų ant galvos tiesiai iš dangaus.

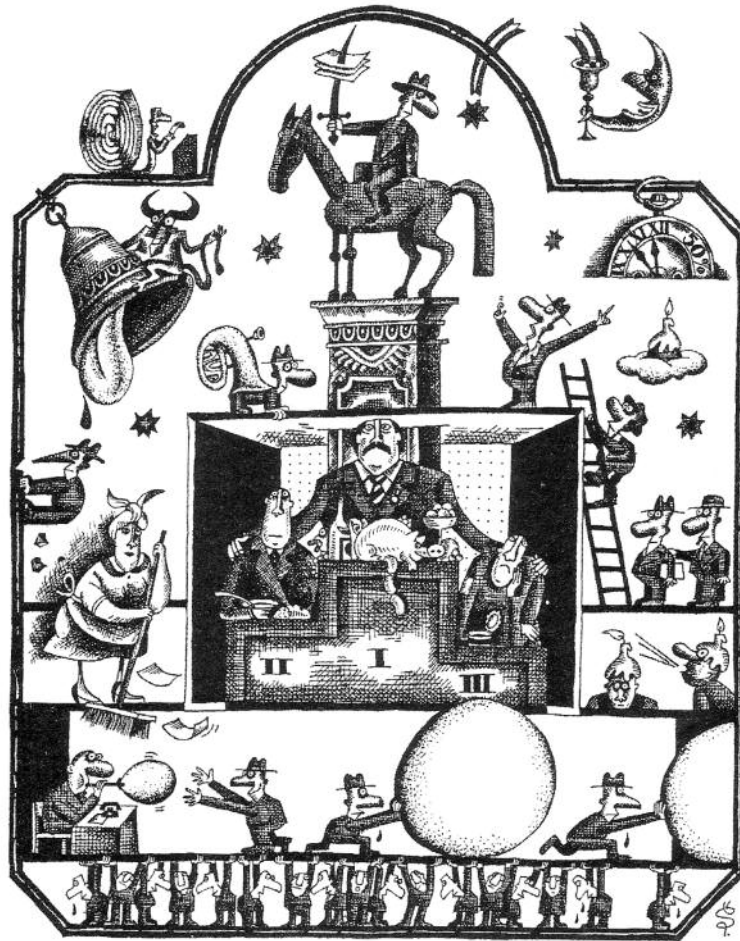
Bet baisiausia, kad mums ir dangų medžiai užstojo – užtatai ir pats vyriausias dievas Perkūnu pavadintas, mat ir jo nesimatė, tik girdėjosi, kad pikta gruma.

Taigi nenuostabu, kad imi garbinti tai, ką matai – medį arba kelmą.

Ir šiandienos situacija, kai 80 procentų lietuvių laiko save katalikais, praktikuojančiais kartu su raganomis, burtininkais, aiškiaregiais ir bioenergetikais, liudija, kad į Gutenbergo išradimą ir dabartės kreivai žiūrima. Ogi visa vakarietiškoji civilizacija, vargais negalais pro velniškus brūzgus prasibrovusi, rizikuoja susilaukti šv. Brunono likimo.

Dėl šitos medžių gausos, verčiančios lietuvių nosimi arti velėną, o ne dangop akis kelti, tautą kamuoja skurdus filosofinės minties palikimas. Prisiminkime I. Kanto „žvaigždėtą dangų“, dangiškasias Platono sferas, Koperniko heliocentrinę sistemą!..

ŽALIA

Zenono Šteinio karikatūra

Mes į tai atsakyti galime nebent Mieželaičio „Žmogumi“ – ir tai pavėluotai. O turint galvoje atgimstančią pagonybę, globalizuotą rinką ir krūmais beigi brūzgais sėkmingai apaugančią mūsų politikų sąžinę ir sveiką protą, Mieželaičio herojus atrodo toks pat neįtikimas, kaip Uspaskichas profesoriaus kailyje.

Taigi ne susiklosčiusios aplinkybės, blogas auklėjimas ar įgimtas polinkis gvelbti įžiebta ir užgesina politinius skandalus Lietuvoje, o, sakyčiau, gilus pagoniškas mentalitetas. Žmogus, neturintis dvasinio gyvenimo, niekad neišeis iš girios ir nesiliaus garbinti medžio. Jis trokš gyventi ir būti palaidotas su žirgais, tarnais ir rakandais, kad ir atsikėlęs iš numirusių darytų tą patį. Nenustebčiau, jei egzistotų pomirtinė nomenklatura, tik neaišku, kokias interesų sferas ten dalintųsi.

Žalia spalva gali būti labai gūdi. Perauganti į juodumą.

Ir visgi – tai rezistencijos spalva, o rezistencija niekad nesibaigia. Nesibaigia ir dabar, kai mūsų kūnas įkalintas daiktų pasaulyje. Kai teigiama, jog žmogui reikalingiausia – teisė į materialinę gerovę.

Ir jeigu siela yra tik augalo dalis, net tada ji priešinasi tokiam suvokimui ir, nugalėdama žemės inerciją, kykla į saulę.

Iš esė „Nacionalinio pasididžiavimo spalvos“. 2006 m. almanachas „Varpai“.

Poezijos ir gyvenimo paslaptis

Atkelta iš 7 psl.

skaityti atvykusieji poetai, svečiai. Jų ir mano nuostabai, beveik visi jaunieji poetai išėjo, tarsi jiems neįdomu kitų kūryba. Keli atvykusieji poetai iš kitur prasitarė, kad šitokio nemandagumo jie nebuvo patyrę kitur. Keli iš jų lankėsi Strugos Poezijos festivalyje. Jie minėjo, kaip ten buvo nustebinti jaunų vietinių poetų susidomėjimu, o čia susilaukė priešingos reakcijos. Man, kaip lietuvi, aišku, buvo skaudu, nesupratau tokio siauro savo tautiečių mentaliteto, kai domimasi tik savimi.

Man regis, Lietuvoje daug kas nori visus išsprasti į siaurus savo mąstysenos rėmus. Aš to nesuprantu. Esu linkusi manyti, kad dogma apriboja žmones. Mane sukrėtė, kad dabartinis popiežius Benediktas XVI pasakė: *Už bažnyčios sienų nėra išganymo* (tai perskaičiau Bernardinuose.) Išties, jei yra vienas Dievas, manau, yra daug kelių į jį. Juk mes tikrai nežinome, ar Jis yra, bet galime tik tikėti pagal savo prigimtį ir tėvų ar mokytojų įskiepytas žinias. Savyje suvokiu, kad kažkas yra aukščiau nei mes, bet tikrąja to žodžio prasme – nežinau. Galiu tik tikėti... Neseniai perskaičiau keistą Wittgenšteino išvadą: esą, mes įpratę tuščiažodžiauti, tai jei taip nedarytume, netuščiažodžiautume, dingtų toji paslaptis. Aš nesutinku su tuo, manau, kad paslaptis vis vien išliks, ir ačiū Dievui. Juk nuo senų senovės žmonės kuria mitus, stabus, dievybes – matyt, mummyse visada slypi troškimas kažko aukštesnio. Tačiau kai tai pasidaro dogma – ji tik suvaržo, ir manau, tas suvaržymas yra žalingas tikro mūsų potencialo išpildymui. Tampame netolerantiški kitam mąstymui, riboja-

mės savo susikurta tiesa pagal pasirinktas ar mums primestas doktrinas.

Neišvengiama, kad turime laikytis tam tikrų žmogiškų taisyklių, gyvendami visuomenėje, ypač jei priklausome kokiai organizacijai ar tikėjimui, bet tai turėtų atskleisti mūsų galimybes respek-

tuoti ir suvokti teisę į kitą mąstymą. Nemanau, kad yra viena tiesa. Tai mūsų atskirai suvokta asmeninė tiesa, o tikroji Tiesa, jei tokia yra, greičiausiai sklendo ar kabo virš mūsų.

Man regis, kažkas amžino glūdi mummyse ir norime įsiamžinti įvairiais būdais, ypatingai kūryboje. Galime užduoti šimtą klausimų, bet jiems logiškų atsakymų nerasime. Kūryba yra vienintelis būdas, leidžiantis prisiliesti prie tos paslapties. Kaip kūrėjai mes esame ir tos paslapties nešėjai. Čia yra gyvenimo nuostaba ir magija, kai mus sukrečia meno kūrinys, paskaitytas eilėraštis. Mes paliečiame tos paslapties kibirkštį ir tai įkvepia kurti toliau arba suteikia išvalgos, kuri padeda tęsti savo likimą. Kadangi visi žinome, kad nežinome, kada mirsime ir kaip mirsime, turime būti pasiruošę savo gyvenimo pabaigai, o dažnai elgiamės taip, lyg gyventume amžinai. O juk viskas yra laikina ir trapu. Brangiausia tai, kad kurdami patys, bandome suvokti tos paslapties esenciją.

Jūs, Jolanta, savo recenzijoje apie mano paskutinę knygą „Mintis ir uola“ („Šiaurės Atėnai“, 2009 m. gruodžio 11 d.) gražiai pasakėte, kad kūryba yra vienintelė vieta, kurioje daugiausia asmeninės laisvės. Ir tai yra dovana. Juk sunkiausiai savo gyvenimo laikotarpiais, kai kartais atrodo nepakeliama tam tikra padėtis, jei žmogus gali įeiti į tą poetinę plotmę, ji tuomet veikia kaip nuskaidrinimas. Esu minėjusi viename rašinyje, kad daugelis žmonių gyvena niekad netyrinėdami savęs. Manau, kad viena iš poeto užduočių yra nerti į kūrybos paslaptį ir bandyti įrodyti, kad žmogus yra šios paslapties šventykla.

Pocių šeima Adelaidėje, apie 1976 m. Iš kairės: Linas, Danielė, Lidija, Romas.

„Metai“, 2010 m. lapkričio mėn.